

מבחן סימן רעט, שי"א. חזרה סימן ש"ח סעיפים א-מ

יש לענות על כל שאלה ממקורות הראשונים עד לפסק ההלכה.

1. א. עוגת יום הולדת שיש עליה נרות, האם אפשר להביאה לשולחן בשבת- פרט מה הדין בנרות מכובים ודלוקים. ב. חנוכיה ששם בה כוסיות עם שמן בכל השמונה קנים, והדליק רק שלשה נרות, האם יכול לטלטל החנוכיה בזמן שהנרות דולקים או בזמן שהנרות מכובים.
2. תנאי במוקצה: א. האם מועיל במוקצה מחמת איסור או רק במוקצה מחמת מצווה. ב. כשחל יו"ט אחר השבת, והדליק נר נשמה כדי שיוכל להדליק במוצ"ש נרות יו"ט ועשה תנאי שאם יכבה הנר יוכל לטלטלו- האם מהני תנאו. ג. כיוון שעון שבת שיכבה האור בשעה מסויימת, ועשה תנאי שאחר שיכבה יוכל לכבות את מתג החשמל [שהוא מוקצה] כדי שכאשר ידליק השעון שבת את החשמל בבית ישראל האור מכובה, האם מועיל התנאי בזה. ד. בבית משפחה ק. נוהגים להניח נרות השבת ע"ג השולחן שאוכלים, ונשארים שם עד מוצ"ש. שבת אחת הגיעו בפתע אורחים לסעודת היום והיה צורך להזיז הפמוטות, וקראו לגוי שיטלטלם – האם עשו כדין.
3. לפנים בישראל, כל מת שהיה מת בביה"ח בלא סיבה היו עושים ניתוח לגופה והיה בזה בזיון המת [וגם כיום אפשר שפעמים עושים זאת]. האם מותר להבריה המת מבית החולים כדי שלא ינתחו את גופתו, א. פרט האם מותר לטלטל לכרמלית או לרה"ר והאם יש להניח עליו ככר או תינוק. ב. האם כשהוא לבוש בבגדיו ורוצה להוציאו לכרמלית גם צריך להניח ככר ותינוק.
4. להלן לשון השאלה שנשאל בשו"ת הר צבי [יור"ד רצד], כתוב תשובה מנומקת [אין צורך לחזור באורך על מה שנכתב בשאלה הקודמת] וז"ל: "בשביעי של פסח תש"ז הרגו הערבים יהודי שהלך להתפלל אצל כותל המערבי ונלקח למשטרה, והיה מונח שם גם ביום הש"ק שחל למחרתו ומאנשי ח"ק גחש"א שאלו אותי אי רשאין להביאו לביה"ח בקור חולים, מפני שאם לא יקחוהו משם לא יהא בידם להביאו לידי קבורה בליל מוצש"ק כי בלילה לא יתנו רשות לקחתו משם וגם חששו לבזיון המת שמונח בידי הגוים, וגם בלי שמירה כלל, אבל אם יביאוהו לביה"ח בקור חולים, יסדרו הלוייה במוצש"ק וגם לא יהא מונח בלי שמירה".
5. א. מת שנפטר על מיטתו ורוצה לטלטלו לרצפה ע"י ככר או תינוק, האם יכול לעשות כן בכל מקרה, ומה הדין כשאין לו ככר ותינוק. ב. האם המטה נהיית בסיס לדבר האסור. ג. מנהג אר"י להניח תחת ראשו של המת אבן אחר שמורידים אותו מהרצפה, האם אפשר לעשות כן גם בשבת. ד. כשיש דליקה וירא שמא ישרף המת, ויש לפניו ב' אפשריות, האחת, לטלטל המת מרשות היחיד לרשות הרבים ולהרחיקו מהדליקה. והשניה, לכבות את הדליקה. איזה מהאפשרויות עדיפה, נמק.

חזרה סימן ש"ח סעיפים א-מ

6. קיי"ל שמותר לטלטל מת ע"י ככר או תינוק. אמנם מצינו אופנים מסויימים שהתירו היתר זה בעוד מקרים- פרט היכן מצינו [אף אם זוהי שיטה אחת].
7. כתוב בקצרה מה הדין באופנים אלו: א. כלי שמלאכתו להיתר לטלטלו בסתם. ב. כוסות לטלטלם בסתם. ג. כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גו"מ ויש לו אפשרות להשתמש בכלי שמלאכתו להיתר. ד. כלי שמלאכתו לאיסור ושכח והתחיל לטלטלו. ה. כלי שעיקר תשמישו לאיסור ומיעוט תשמישו הקבוע להיתר.
8. באר מדוע אסור הטלטול בכל אחד מהאופנים הבאים, והאם יש מי שמתיר טלטולם. א. כלי שנשבר ולא ראוי לשום מלאכה. ב. שיירי טליתות של מצוה שאין בהם גע"ג. ג. דלתות הבית שהתפרקו מהבית. ד. כירה שנשמטה אחת מירכותיה. ה. קוץ גדול שהיה מונח מער"ש ברה"ר.
9. שאלה ממבחן הרה"ר [כתוב בקצרה, אף שדרישתם- בארוכה]: א. שיירי מאכל שנותרו על השולחן האם מותר לפנותם וכיצד. ב. האם מותר לגעת במוקצה, כתוב את מקור הדין, שיטות הראשונים וכיצד נפסק. ג. כפתור שנפל מהבגד האם מותר לטלטלו. ד. האם מותר לטלטל סולם בשבת ויו"ט.

תשובות

1. קודם יש לדון איזה מוקצה הוא נר, ואח"כ נדון בדין בסיס וטלטול מהצד. קיי"ל בגמ' שבת מזו. שני שמונים ופתילה הן בסיס לשלהבת שהיא המוקצה והיא הדבר האסור. ובגוף איסור מוקצה של שלהבת כתב החזו"א שהיות ואדם מייחד לה מקום ומקפיד עליה הרי היא מוקצה ככל מוקצה מחמת ח"כ שאדם מייחד לו מקום. ודעת הגרש"ז והאג"מ שהיא מוקצה מחמת גופו היות ואין לה שם כלי. ועכ"פ נר שעוה שהיה דלוק מער"ש הרי הוא מוקצה מחמת בסיס לשלהבת. ואם הוא נר של שבת הרי הוא מוקצה גם מחמת מצוה כמבואר במג"א סי' רע"ט סק"ב. אמנם אם הנר מכובה מער"ש, אינו בסיס לשלהבת והסיבה שהוא יהיה מוקצה רק מפני שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, ובמשנ"ב סי' ש"ח סקל"ד הביא מחלוקת במג"א והמור וקציעה האם מותר לטלטלו לצורך גו"מ ככל כלי שמלאכתו או שאסור היות ואין לו שום תשמיש היתר. ובסי' רע"ט סק"ט נראה שפסק להתיר לטלטל לצורך גו"מ וכדעת המג"א. וכעת נדון לענייננו: א. עוגה עם נרות דולקים מער"ש, יש לדון האם גם העוגה נעשית בסיס לשלהבת, ונראה לפשוט שאין העוגה נעשית בסיס היות ואין מהות העוגה לשמש את הנרות אלא יש לה שימוש עצמי ואדרבה, היא העיקר והנרות טפלים לה ולכן לא תהיה בסיס וכמו שמבואר שאין מכסה הקדרה נעשה בסיס לגיזי צמר כמבואר ברש"י במשנה מט. וכמבואר באורך שעה"צ סי' ש"ט אות כד [אלא שהיקל שם רק במקום הצורך]. ועוד שכתב המג"א סי' ש"א סק"ב לענין המת שע"ג המיטה שאין המיטה נעשית בסיס למת הואיל ורצונו שיהיה המת על הרצפה ולא על המיטה אע"פ שכעת המיטה משמשת את המת, וה"נ עיקר רצונו הוא העוגה ולא הנרות שעליה. ועוד יש להוסיף שדלעת הט"ז ריש סי' רע"ט יהיה תלוי מקרה זה במחלוקת סה"ת ורש"י האם מוקצה שלא אמור להיות כל השבת אסור את בסיסו, וכתב הט"ז שדעת סה"ת אין שלהבת עושה בסיס [ולשיטתו, מה שמבואר בגמ' ששלהבת עושה בסיס את הנר היינו רק בנר גדול שלא עתיד להכבות, עיין לכו"ש] ואף שכתב הבאור הלכה לחלוק על הט"ז אף לדעת סה"ת דהיות וכל זמן שהמוקצה קיים הוא בסיס לנר – אף סה"ת מודה בזה, מ"מ דעת הט"ז אינו כן. ולכן העולה מכל זה, שיש להקל שאין העוגה נעשית בסיס לשלהבת של הנרות. ואכתי יש לדון מדין טלטול מן הצד, שכאשר מטלטל העוגה נמצא מטלטל הנרות בטלטול מהצד שהתירו רק לצורך דבר המותר ובמקרה דידן ודאי שעיקר טלטולו הוא לצורך דבר המותר, אך דא עקא כוונתו בטלטולו גם לצורך דבר האסור דהיינו הנרות, שהרי כוונתו בטלטול שיהיו נרות ע"ג העוגה ויטלטלם ממקום למקום [ואינו דומה למה שהתירנו בסי' ש"י ס"ח בבסיס שיש עליו איסור והיתר שלא נעשה בסיס, דשם ההיתר כאשר מטלטל לצורך דבר המותר]. ובזה הביאו הפוסקים דברי הגר"ז בסי' רע"ז ס"ו שמותר לטלטל מן הצד לצורך דבר המותר גם באופן שנהנה מהטלטול לצורך המוקצה. אלא שאף טלטול מהצד מצאנו שאין להתיר כן לכתחילה אלא באופן שצריך שהרי לא התירו טלטול אבן ע"פ החבית אא"כ אי אפשר לו לנער, ולכן אין לעשות כן לכתחילה מער"ש לתת נרות בעוגה. וגם בנרות מכובים יש לדון לאסור, לא מבעיא לדעת המור וקציעה שאין היתר לטלטלם כלל – נמצא שחזרנו לנידון של טלטול מהצד לצורך דבר האסור והמותר. ואף לדעת המג"א שמתיר לטלטל לצורך מקומו, הכא הטלטול של הנרות לא נעשה לצורך מקומו אלא לצורך שימוש במוקצה עצמו ודמי לנר של תינוק שלוקח לבית הכנסת שאסרו הב"י ומג"א בסי' ש"ח סק"ח.
- המורם מכל האמור שאפשר לטלטל עוגה זו בשבת, אך לא נראה שאריך למעבד הכי.
- ב. יש לדון שבמקרה זה התנוכה היא בסיס לאיסור ולהיתר, דיש עליה גם שמונים שלא הודלק מער"ש והוא שמונים שראוי לשימוש בשבת, וא"כ בסיס לאיסור ולהיתר אם ההיתר חשוב טפי מותר לטלטלו כמבואר בסי' ש"י ס"ח וסי' רע"ט ס"ג. ועדיין יש לדון היות וכתב המג"א והביאו במשנ"ב סי' רע"ט סק"י, שכאשר מניח על הפמוט לחם אין הפמוט נחשב לבסיס גם להיתר משום שעיקר מטרת הפמוט לנר שעליו ולא לחם, וא"כ ה"נ במקרה דידן עיקר מטרת התנוכה לשמש את הנרות שדלוקים עליה ולא להיות בסיס לשמן שלא הדליקו. אם כי יש לחלק בין במקרים דשמן זה סו"ס זהו מקומו להיות על התנוכה ועתיד להשתמש בו, ויל"ע בזה לדינא.
2. א. דעת רש"י בסוגיה ביצה ל': שמועיל תנאי גם במוקצה מחמת איסור ולכן מהני תנאי בסוכה שנפלה בשבת, וכן דעת הרמב"ן שמהני תנאי אפי' בנר גדול שלא עתיד להכבות בשבת, אמנם המ"מ כתב שתנאי מהני רק בנר קטן וכ"כ המג"א והמשנ"ב סי' רע"ט סק"א. ודעת התוס' שם שלא מהני תנאי באיסור ודעת הר"ף לא מוכרעת האם מועיל תנאי באיסור. ולענין הלכה, פסק השו"ע סי' רע"ט ס"ד להתיר תנאי במוקצה מחמת איסור, ואילו בסי' תקי"ח פסק בב"י לאסור סוכה רעועה שנפלה בשבת משום שלא מועיל תנאי במוקצה מחמת איסור וכבר הקשה המג"א סתירה בדברי השו"ע, ותי' שדוקא בנר התיר השו"ע הואי ואדם יושב ומצפה מתי יכבה נרו דודאי שיכבה לכן התיר תנאי אך לא בסוכה שאינה בהכרח תיפול. והרמ"א פסק שלא מהני תנאי בנר שדולק, ובמג"א ביארו משום שנו דחיא בידים אמנם המשנ"ב ביארו משום שפוסק שלא מהני תנאי במוקצה מחמת איסור. וכן הכריע בבאור הלכה סי' תקי"ח. ב.
- לאור האמור לעיל אות א', לדעת הרמב"ן יש להתיר טלטול הנר אמנם לדעת המשנ"ב יש לאסור לכו"ע,

דהרי נר גדול לא מהני בו תנאי גם לדעת השו"ע, וק"ו לדעת הרמ"א. ועוד יש טעם נוסף לאסור משום הנר עצמו שהוא כעת מוקצה ככלי שמל"א ואין לו תשמיש היתר כמבואר בסי' ש"ח סקל"ד וא"כ אין היתר לטלטל הנר. ג. זה דומה לדין תנאי בנר קטן שהרי עתיד להכבות ולכן לשו"ע יהיה מותר להזיז המתג ולדעת הרמ"א יהיה אסור. ד. כתב הרמ"א סי' רע"ט ס"ד שנוהגין לטלטל הנר אחר שכבה ע"י גוי ואין בזה משום איסור אמירה לגוי משום שהיות וכך המנהג היה כאילו התנה. והנה בנידון דידן אין שייך היתר זה, שהרי אין רגילות לטלטל הנר ורק ארע פתאום וממילא לא נחשב כתנאי שיתירו ע"י גוי. אך עדיין יש להתיר לומר לגוי ע"פ המבואר ברמ"א סי' רע"ו ס"ג שבמקום שיכול הישראל לטלטל ע"י אצילי ידיו בהיתר משום שחשיב טלטול מהצד- יכול לומר לגוי, וכל זה באופן שמטלטלו לצורך גוי"מ ולא כדי שלא יפסד. והיות ובמקרה דידן חשיב טלטול לצורך גוי"מ, מותר לומר לגוי לטלטל.

3. נחלקו הראשונים האם היתר של טלטול מת מפני כבוד הבריות נאמר רק באופן שיש בזה 'כבוד החיים' דהיינו שהמת מסרחי ומפריע לחיים, וכן דעת הרמב"ם. או שגם באופן שהמת עצמו מתבזה יש בזה היתר של כבוד הבריות גם 'כבוד המת' נחשב לכבוד הבריות, וכן דעת רש"י והטור. והנפק"מ שכאשר יש כבוד הבריות הותר הטלטול גם מרשות לרשות ולא רק טלטול המוקצה. והשו"ע סי' ש"א ס"ב פסק כדעת הרמב"ם והרמ"א פסק כדעת רש"י. אמנם מתבאר בדעת השו"ע שכאשר יש בזיון גדול למת, אף לדעת הרמב"ם מותר וכפי שכתב בסוף ס"ב שכאשר מת מוטל בספינה בבזיון יש להתיר הטלטול אף בהוצאה מרשות לרשות.

וממילא במקרה דידן, פשוט הדבר שניתוח גופת המת חשיב בזיון גדול וא"כ בין לדעת השו"ע ובין לדעת הרמ"א יהיה מותר לטלטל ואף להוציא מרשות לרשות, אלא שעדיין יש לדון לדעת השו"ע הואיל והבזיון טרם הגיע אלא רק יגיע בהמשך כאשר ינתחו, אפשר שלא התירו לטלטל אמנם נראה מסברא פשוטה שאף לדעת השו"ע יש להתיר במקרה דידן, ומה שהצריך השו"ע לחכות שיהיה בזיון למת ורק אז יטלטל היינו באופן שיוכל לחכות ולטלטל אח"כ אך במקרה דידן שא"א לטלטל אח"כ אם לא יטלטל מיד- ודאי שמותר לטלטל אף לשו"ע.

ונחלקו הרמב"ן והר"ן האם מותר לטלטל גם לרה"ר או רק לכרמלית, דהיות והתירו כבוד הבריות רק באיסורי דרבנן, אפשר שמלאכה שאלצ"ג שהוא דרבנן חמור לא התירו משום כבוד הבריות. ובזה פסק המשנ"ב סק"י כדעת הר"ן לאסור הוצאה לכרמלית.

ולענין האם צריך ככר או תינוק, לדעת הרמב"ן עדיף למעט בהוצאה ולכן התירו אין לטלטל ע"י ככר או תינוק, ואילו לדעת שאר הראשונים יש לטלטל ע"י ככר ותינוק ולא חשיב שמרבה בהוצאה, ולדינא הכריע המשנ"ב סק"ט שיש לקחת ככר או תינוק ואם אין לו ככר ותינוק אפשר להקל בלא ככר ותינוק ולסמוך על דעת הרמב"ן והרמב"ם [עיי"ש כי קיצרתי].

וכאשר הוא לבוש בבגדיו כתב השו"ע ס"ד ש"א שא"צ ככר או תינוק, אמנם בבאור הלכה האריך לדחות דבריו ולהחמיר בזה היות והבגדים בטלים כלפי המת אין להם חשיבות של ככר ותינוק. ויש לדון במקום שיש איסור הוצאה אם עדיף להקל לסמוך על השו"ע שבגדיו נחשבים כככר ותינוק או שעדיין יש להחמיר כדעת המשנ"ב. וראיתי בספר שש"כ פרק ס"ד שהסתפק בזה ולא הכריע.

4. יש לדון מצד ב' ענינים. א. מה שמונח כעת אצל הגוים ולדמות זאת למת המוטל בספינה במקום שיש שם גוים והוי בזיון גדול למת כמו שמבואר בשאלה הקודמת. ב. מה שתתעכב הקבורה ואפשר שגיע לידי בזיון ויש להתיר לדעת הרמ"א סי' ש"א ס"ב שגם באופן שעדיין לא מתבזה המת אך הביזוי יגיע בהמשך, יש להתיר לטלטלו ואף להוציאו מרשות לרשות [ולפי מה שכתבתי בשאלה הקודמת אפשר שבזה אף השו"ע מודה להתיר].

ונראה שמצד ב' טעמים אלו יש להתיר את טלטול המת אף בהוצאה מרשות לרשות אלא שישמו עליו ככר או תינוק. ובתשובה שם כתב להתיר ולא ביאר טעמו, ונראה כפי שכתבנו.

5. א. מותר להורידו מהמיטה רק כאשר ירא שמא יסריח על המיטה וגם בזה מותר רק מחמה לצל וכמו שמבואר בסי' ש"א ס"א. וכאשר אין לו ככר או תינוק אסור לטלטל כלל וגם לא ע"י טלטול מהצד כמבואר שם ואף לדעת הרמ"א הדין כן דהיות ואפשר ע"י ככר או תינוק לא התירו כשאין לו ככר ותינוק. ובעיקר לדעת התוס' סוכה לו: שהביא המג"א סק"ה שלא התירו לטלטל מוקצה במקום כבוד הבריות. ב. מבואר בבעה"מ שאין המיטה בסיס לדבר האסור כי עדיף למת שיהיה על הרצפה ולא על המיטה. ולדעת הרא"ש אין המיטה נעשית בסיס כאשר המת לא היה על המיטה ביה"ש. ג. לכאורה יש לאסור כי הוי טלטול המוקצה. וכל מה שמצינו להתיר רק לשמוט הכר תחתיו ולא יותר שזה לא נחשב אפי' לטלטול מהצד. אמנם ראיתי בגשר החיים שמתיר לעשות כן אפי' בשבת וכבר תמה עליו בשש"כ [פרק ס"ד]. ד. לדעת הר"ן אין להתיר לטלטל כלל לרה"ר כי לא התירו מלאכה שאצ"ל לצורך כבוד הבריות וממילא בכל האופנים יש לאסור. ולדעת הרמב"ן הסובר שהתירו מלאכה שאצ"ל לצורך כבוד הבריות לכאורה אין נפק"מ מה יעשה, דבין מלאכת כיבוי ובין הוצאת המת לרה"ר היא מלאכה שאצ"ל.ג.

6. א. שו"ע סי' ש"ח ס"ה הביא דעת הרא"ש שהתירו לטלטל כלי שמל"א מחמה לצל ע"י ככר או תינוק, ולדינא נפסק להחמיר בזה אך בשעה"צ שם הביא דעת הגר"ז להקל במקום הצורך. עוד מצינו בשו"ע

סי' ש"ח סל"ה שמותר להחזיר עביט של מי רגלים כשממלאו במים, והביא הב"י קושיית מהר"י אבוהב היות והעביט הוא מוקצה, היאך התירו לטלטלו עם מים הרי לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד. וכתב המג"א סקס"א להתיר משום שהעביט הוא כלי ובזה התירו כפי שהתיר השו"ע ס"ה. ויש חידוש בדבר שלמרות שאין העביט כלי שמל"א ואין לו היתר בטלטול אלא רק כאשר מלא- בכל זאת דימה זאת המג"א לדין כלי שמל"א. עוד מצינו לענין טלטול העצמות עם הפת שדעת הרא"ש שההיתר לטלטול העצמות משום שבטלים לגבי הפת [ולכן נראה ע"פ שיטתו שמותר לטלטל העצמות אף באופן שנוגע בעצמות והפת ע"ג העצמות] וכתב המג"א סי' ש"ח סקנ"א לפי זה, שה"ה יהיה מותר לטלטל העצמות ע"י ככר או תינוק. ולסיכום- בג' מקרים מצאנו היתר זה חוץ ממת. 1. כלי שמלאכתו לאיסור לדעת הרא"ש. 2. החזרת העביט ע"י מילוי מים בתוכו. 3. טלטול עצמות ע"י הפת משום שבטלים להפת.

7. א. אסור, שו"ע ס"ד. ב. מחלוקת הפוסקים כמבואר במשנ"ב סקכ"ג. ג. המשנ"ב אסור כמבואר סקי"ב. ד. למג"א שרי ולגר"א אסור כמבואר במשנ"ב סקי"ג. ה. נטיית הבאור הלכה להתיר אך נשאר בצ"ע כמבואר בבאור הלכה ס"ג ד"ה 'קרדום'.

8. א. שו"ע ס"ז פסק לאסור משום שהוי נולד. ב. אסור משום שלא חזי למידי דלא שומרם עכדי לקנח בהו טינוף שהרי שיירי מצוה הם כמבואר שו"ע ס"ג. ג. מג"א הביא בסקי"ט את דעת הרמב"ם שמוקצים הם, והטעם משום שלא חזי לכלום ועתידים לחזור לבית והבית עצמו גם נחשב למוקצה [כצ"ל]. ד. אסור לטלטלה שמא יתקע את הרגל ויעבור על איסור בונה או מכה בפטיש כמבואר שבת קלח: והובא ברמ"א סט"ז. ה. המג"א אסור לטלטלו היות ורואים אותו ולאינו מסוכן ועוד שהיה מונח מער"ש והיה יכול לזיזו אמנם המשנ"ב סקמ"ז הביא דעת החולקים שמותר בכל אופן לטלטלו.